

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, oblast podpory 1.5
Registrační číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0129
Název projektu	SŠPU Opava – učebna IT
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	ČJ III
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Český jazyk III, 3. ročník
Sada číslo:	D–11
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	11
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_D–11–11
Název vzdělávacího materiálu:	Přídavná jména, zájmena, číslovky
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Edita Binarová

Přídavná jména, zájmena, číslovky

Přídavná jména (adjektiva)

Přídavná jména vyjadřují vlastnosti podstatných jmen nebo zpřesňují či jinak vymezují jejich význam. Skloňují se. Ve větě plní nejčastěji roli přívlastku shodného, ale mohou být i doplňkem či jmennou částí přísudku. Určují se u nich mluvnické kategorie **pádu**, **čísla** a **rodu** a dále vzor.

Rozeznáváme tyto druhy adjektiv:

- **jakostní (kvalifikační)** – vyjadřují jen vlastnosti, např. *zdravý, velký, dobrý*;
- **vztahová (relační)** – označují vlastnost podstatného jména a jsou s ním spjata nějakým vztahem, např. *železný* (vyrobený ze železa), *bratrův* (patřící bratrovi).

Při skloňování rozlišujeme přídavná jména:

- **tvrdá** – vzor *mladý*;
- **měkká** – vzor *jarní*;
- **přívlastňovací** – vzor *otcův, matčin*.

Přídavná jména – pravopis

- U přídavných jmen **tvrdých** píšeme všude **-y**, vyjma 1. a 5. p. č. mn. (*mladí lidé, noví žáci, milí přátelé*).
- U přídavných jmen **měkkých** píšeme všude **-i** (*cizí, ryzí*) – vzor *jarní*.

- U přídavných jmen **přivlastňovacích** píšeme všude **-y**, vyjma 1. a 5. p. č. mn. rodu mužského životného – *bratrovi, matčini psi x bratrovy, matčiny dopisy* (muž. neživ.). 4. p. č. mn. : *Potkal otcovy, matčiny přátele*. X **3. p. podst. jmen** zakončený na **-ovi** – vždy **-i** (*Petrovi* – vzor pánovi)
- Ve spojení s **duálovými tvary** podstatných jmen je u přídavných jmen shodná koncovka: *rovnýma nohama, vlastníma rukama, otcovýma ušima, matčinýma očima, kočičíma ouškama*.
- **Jmenné tvary** mají v 1. p. rozlišenou životnost: *šťastni páni, šťastny (hrady), šťastny ženy, šťastna (města)*. Ve větě mají funkci doplňku nebo jsou jmennou částí přísudku. (*Bratr je zdrav. Jsou schopni pomsty.*)
- Trojí stupeň vlastnosti vyjadřujeme **stupňováním (komparací)**. Pozor na: *tišší, sušší, dražší, tužší, nejjasnější, nejjistější, nejživější* ap.

Cvičení

1. Převeďte do množného čísla:

nezralé jablko, milý člověk, drahé víno, drahý příteli, francouzský, anglický a holandský atlet, australský a americký tenista, švédský a ruský hokejista, dlouhý had, těžký kůň, ostravský horník, mořský orel, německý poslanec, pražský obyvatel, dětský lékař, hezký papoušek, v tmavém sklepě, škodlivý bílý motýl, zákyně byla hotova s úkolem, každý byl zvědav na výsledek, dítě se vrátilo spokojeno, výletník se vrátil živ a zdrav, děvče se cítilo velmi unaveno, buď zdrav.

2. Napište v 1. a 7. pádě plurálu:

známý spisovatel, rybí ploutev, rozsáhlý objekt, žluté house, cizí drzý chlapec, zoufalý výkřik.

3. Doplňte i/y:

škodliv- hmyz, ps- štěkot, neznám- lidé, sob- parohy, orl- let, ciz- jazyk, prav- okamžik, hověz- polévka, s drz-m člověkem, pečliv- žáci, z ryz-ho zlata, s velkým- potížemi, s včel-m medem, cel- den, mil- přátelé jsou zdrav-, z nov-ch úspěchů, mezi hlubokým- lesy, na ocelov-ch konstrukcích, pronikav- pohled, sokol- hnízdo, kos- zpěv, ženy chodily bos-, rychl- běžci, s koz-m mlékem, pav- oko, pod bezov-m keřem, na znám-ch místech, nov- obyvatelé, pod převal-m větvemi, buďte tak laskav-, živ- plot, lekl- kapři, rodiče byli dosud živ-, živ- pstruzi, stříd-m lidé, ryb- šupiny, nov- včel- úl, okolnosti mi nejsou znám-, nejsme si toho vědom-.

4. Z podstatných jmen v závorkách utvořte přídavná jména přivlastňovací a užitě jich v náležitých tvarech (i/y zdůvodněte).

(Libuše) poslové dospěli k Přemyslov-. Zlatý kolovrat je pohádka z (Erben) Kytice. (Jirásek) Psohlavci mě zaujali, ale Petrov- se nelíbili. Znáte (Dumas) Tři mušketýry? (Dvořák, Smetana a Janáček) hudební díla jsou znám- v celém světě. V divadle se hrají (Nezval) Milenci z kiosku. (Baruška) rodiče byli povahově rozdílní. (Soused) děti se těšily na (strýček) dárky.

5. Utvořte 2. stupeň přídavných jmen:

jednoduchý, hezký, drahý, suchý, tichý, tuhý, ubohý, blízký, lehký, krátký, prudký, snadný, úzký, měkký, řídký, nízký, lidský, sladký, těžký, hebký, vlhký, trpký, přátelský, otrocký, hluboký, vysoký, tenký, lakomý, upřímný, zřejmý, malý, velký, dobrý, zlý, dlouhý.

6. Užitě ve větách následující dvojice stupňovaných tvarů a vysvětlete rozdíl v jejich významu:

nejjasnější – nejasnější, nejjistější – nejistější.

Zájmena (Pronomina)

Zájmena zastupují podstatná a přídavná jména nebo na ně odkazují. Skloňují se. U zájmen se určují mluvnické kategorie **pádu, čísla a rodu**.

Druhy zájmen:

1. Osobní

- Variantní (kratší a delší) tvary, např. *mně/mi, sobě/si, jeho/ho*, mají odlišné použití. Na začátku věty, po předložkách a při důrazu jsou vždy tvary delší: *Tobě se to nelíbí? Tebe se nebojím. × Něco ti řeknu. Dej mi to. Šetři se.*

2. Přivlastňovací

- Je-li vlastník podmětu, užívá se **svůj** (*Daniel to viděl ze svého /tj. Danielova/ pohledu*).
- 4. pád rodu ženského: **tu** – naší, ji x 2., 3., 6., 7. pád **té, tou** – naší, jí.
- Podle duálové koncovky v 7. p. mn. č. přebírají tuto koncovku i zájmena: **mýma** očima.

3. Ukazovací

- **Týž/tentýž** – vyjadřuje totožnost, spojení „*ten samý*“ místo **týž** je **nespisovné**, skloňování jako *mladý + ž(e)* (2. pád **téhož** jako **mladého + ž**); tvary jako „*těchže, těmže*“ jsou nesprávné.
- Ve spojení s podstatnými jmény *ruka, noha, oko, ucho* – **takovýma rukama, očima**.

4. Tázací

- V 7. pádě existují duálové tvary *kterýma, číma očima*.

5. Vztažná

- **Jenž** – skloňuje se jako **on + ž** (1. jenž, 2. jehož, 3. jemuž, 4. jehož, jejž (neživotná), 6. o němž, 7. jímž; ženský rod: 1. jež, 2., 3. jíž, 4. již, 6. o níž, 7. jíž, střední rod: 1., 4. jež, ostatní pády jako rod mužský, množné číslo: 1. p. rod mužský **již**, neživotný, ženský a střední rod – **jež**, ostatní pády jsou pro všechny rody stejné: 2. **jichž**, 3. **jimž**, 4. **jež**, 6. **o nichž**, 7. **jimiž**).

6. Neurčitá

- Skloňování jako zájmena tázací: jsou odvozována předponami a příponami od různých tvarů zájmen (ně-, lec-, leda-, málo-, + kdo, co, jaký ... – někdo, lečjaký; kdo, co + koli/v, si ... kdokoli(v), cosi).

7. Záporná

- Jsou tvořena nejčastěji předponou **ni-** (*nikdo, nic, nijaký, ničí; žádný – popření, pranic – zesílení*).

Cvičení

Doplňte zájmena v závorkách ve správném tvaru:

Věděl, že je (já) ho líto. Oznamil to jenom (já), nikomu jinému. Vezměte nás (sebou/s sebou) na procházku. Nebyl si jist sám (sebou/s sebou). Nad (vaše) zahradou krouží poštolka. Chodil do (táž) školy jako já. Udělej to (týž) způsobem. Chlapci byli (sám) doma. (Má) práci jsem se vždy snažil dělat dobře. Doufám, že mi vyřídíte (má) žádost rychle. Bratr mě seznámil s (jeho) přáteli. Děti se bály zůstat (sám) doma. Soud poslal za mříže muže, (jenž) přepadli banku. Je to člověk, (jenž) si vážím. Znáš nějakou knihu, (jenž) bys mi mohl doporučit? To jsou města, (jenž) jsme navštívili.

Číslovky (Numeralia)

- Zvláštní skloňování mají číslovky *dva, dvě, oba, obě* (původně duálové) – shodují se se jménem (1. *dva muži, dvě ženy*; 3. *dvěma, oběma*, 7. *dvěma, oběma*).
- Tečku píšeme za řadovými číslovkami: 1. *místo*, 2. *pokus*.

Cvičení

1. Doplňte číslovky v závorkách ve správném tvaru:

házet (*dva, oba*) rukama, z (*dva, oba*) měst, k (*dva, oba*) chlapcům, stůl se (3, 4, 5) židlemi, součet (4) stran obdélníku, (5) nůžky, (3) tepláky, (4) ponožky.

2. Rozhodněte, v kterých případech je třeba psát za číslovkou tečku:

Otevřete si učebnici na straně (10) a vypracujte (3) cvičení. Sejdeme se po (8) hodině. Divadelní představení začíná v (19) hodin. Oslavujeme (2) výročí svatby. Do mateřských škol chodí děti od (3) do (6) let. Studenti (3) ročníku obsadili (2) místo v soutěži v programování. Od (17) listopadu (1939) byly české vysoké školy uzavřeny až do konce (2) světové války. Přečetl všechny (3) svazky Pána prstenů.

Seznam použité literatury

- Sochrová, M.: *Český jazyk v kostce pro SŠ*. 2. vydání. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0950-6.